

Другата страна на корупцията

През март 2019 г. избухна един от най-големите университетски скандали в историята на САЩ, с разкриването на сложна корупционна схема, чрез която децата на богати родители са приети в елитни американски университети. В продължение на години родителите на тези деца са вкарвали десетки милиони долари за подкупване на лекари, фалшифициране на изпитни резултати и фабрикуване на пълномощия за елитни спортни постижения. След дълго разследване, Министерството на правосъдието обвини в измама петдесет души, повечето от които бяха осъдени да платят високи глоби, а част от тях влязоха в затвора.

Като структура, корупционната схема наподобява един легален бизнес. В центъра на схемата е предприемач, който вижда печеливша възможност и намира съмишленици. В конкретния скандал този човек беше Рик Сингър - собственик на фирма за подготовка на кандидат-студенти, заедно с лекари и университетски служители, които той успява да завербува.

Всяка схема, обаче, включва също така хората, които плащат подкупите, за да се възползват от схемата. Това е другата страна на корупцията. Ако корупционната схема предлага някакъв вид услуга, другата страна е нейната клиентела. Това са потребителите, които търсят тази услуга.

В много развити страни другата страна поема основна отговорност за корупционния акт. В университетския скандал, заедно с организаторите, всички родители, плащали подкупи, също бяха осъдени. Част от осъдените бяха известни личности, като актьорите Фелисити Хъфман и Лори Лафлин, модният дизайнер Мосимо Джанули (съпругът на Лафлин), авторката Джейн Бъкингам, адвокатът Гордън Каплан и други. Всички те платиха висока цена. Например Лори Лафлин и съпругът ѝ бяха лишени от свобода съответно за два и пет месеца.

Но у нас нещата изглеждат по-различно. В България все още не се гледа на другата страна като част от проблема. Нещо повече, хората, които плащат подкупите, често се възприемат едва ли не като жертви на корупционната схема. Те не плащат никаква цена за своето поведение. Дори понякога получават „премия“ от обществото под формата на съпричастие и състрадание. Неслучайно тези хора често са защитени и от закона, тъй като правната система не улеснява тяхното разследване.

Оневиняването на потребителите на корупционни схеми е абсолютно погрешно. Другата страна е основен двигател зад корупцията в една държава. Тя е отговорна и не може да бъде пренебрегвана

Тази разработка е подготвена с образователна цел за инициативата „Площадът“ на Граждани за България (<https://c4bg.org/civics>).

© Граждани за България 2023. Материалът може да се ползва безплатно от учители, учебни заведения, ученици и студенти за образователна цел: моля, уведомете ни на admin@c4bg.org. Всяка друга употреба и възпроизвеждане без разрешение от Граждани за България е забранена.

от хора, които искат да живеят в цивилизовано общество. Борбата с корупцията минава през нейната клиентела. Тя няма как да се заобиколи.

Дефиниция

Корупцията може да се дефинира най-общо като злоупотреба с поверената власт за лична изгода. Нека разгледаме три примера:

- 1) политик възлага голяма държавна поръчка на строителна фирма, с която е обвързан;
- 2) служител в университет продава фалшива диплома на гражданин;
- 3) изпълнителен директор на компания наема свой роднина за важна управленска позиция, без оглед на неговата квалификация.

Политикът, университетският служител и изпълнителният директор в тези примери са в позиция на власт, тъй като те вземат съответните решения. И в трите случая те нарушават определени правила, за да получат някаква лична облага.

И в трите примера можем да посочим и другата страна – потребителите на корупционната схема. В първия случай това е фирмата, която получава правителствената поръчка; във втория – човекът, който купува фалшивата диплома; в третия – роднината, който приема управленската позиция.

Може би корупцията продължава да бъде така широко разпространена в България, защото водим войната срещу нея само на един фронт – предлагането на схемата? На повечето пазари търсенето предопределя предлагането. Корупцията не е изключение. Търсенето на корупционни дейности създава предлагането на тези дейности. Ако хората са готови да купуват фалшиви дипломи и знаят, че няма наказание за това, някои университети ще намерят начин да им ги предложат.

Защо корупцията е вредна?

За да ограничим търсенето на корупционни дейности обаче, първо трябва да разобличим самата корупция като дейност. Една от причините тя да продължава да бъде широко разпространена у нас е, че вредите от корупцията не се разбират добре. Като че ли тя е нещо, което се случва зад затворени врати, далече от нас, и не ни засяга. Но това съвсем не е така.

Тъй като повечето правила в обществото са създадени, за да повишават неговата ефективност, нарушаването на тези правила логично влошава качеството на живот. Да вземем примера с държавните поръчки. Оптимално е те да се поемат от най-добрите строителни фирми, а не от най-свързаните. И когато това не се случва, държавата се оказва с лоши и скъпи пътища. Всички страдат от това. Университетската диплома трябва да отразява качеството на студента. Ако това не е така, пазарът на труда ще разпреди неправилно човешкия ресурс в икономиката. Лошите специалисти ще поемат отговорни длъжности, а добрите ще останат без работа. Резултатът е – продукти и услуги с лошо качество. Изпълнителните директори на фирмите също трябва да наемат най-добрите хора на работа, а не тези, които са им най-близки. Когато това не се случва, фирмата губи пари, а дори може и да фалира.

Корупцията разрушава не само организациите, до които се докосва. Тя намалява възвръщаемостта на производствения сектор и едновременно с това увеличава възвръщаемостта на

непродуктивните сектори в икономиката. Като резултат вместо да извършват дейности, които обогатяват всички останали в обществото, способните и находчиви хора започват да се включват в корупционни схеми. Ако все повече и повече хора купуват фалшиви дипломи, защо трябва човек да учи усилено, за да получи истинска диплома? И ако никой не се противопоставя на това, корупцията се разпространява като зараза.

Обществото се основава на правила

Цивилизованото общество се основава на правила. Спазването на тези правила изисква усилия от всеки един от нас. Това е цената, която трябва да платим, за да осигурим ред, спокойствие и просперитет в държавата си.

В българския фолклор има една срамна поговорка, че законите са „врати в полето“ и умният човек не се съобразява с тях. Законите наистина ограничават нашето поведение. Но това, което тази поговорка не отчита, е, че вратите ни предпазват от разрушителното поведение на другите около нас. Ние самите страдаме неимоверно от това погрешно разбиране. Всъщност, заобикалянето на вратите на закона е дефиницията за корупция.

В България има толкова много пътно-транспортни произшествия точно защото хората не зачитат правилата за движение по пътищата. Те виждат пътните знаци и ограниченията на скоростта като врати, които трябва да се заобиколят. И когато голяма част от хората ги заобикалят, положението става трагично. Имаме нужда от нови „поговорки“. Трябва да образуваме децата от ранна възраст да зачитат върховенството на закона. И да имат смелостта да търсят отговорност от тези, които не го правят.

Другата страна на корупцията също трябва да има юридическа отговорност пред закона. Дори една несъвършена правна система оставя някои врати отворени за това. Например, адвокат с фалшива диплома нанася щети както на фирмата, за която работи, така и на клиентите, които го наемат. Те могат да му търсят отговорност за това.

Заклучение

Накрая бих искал да отбележа, че понякога нищо не се прави по определен проблем, защото хората се опитват да постигнат твърде много. Обществото никога няма да бъде перфектно, но винаги може да бъде по-добре. Едно подобрене на институциите в страната ни, макар и минимално, би имало огромно положително влияние върху всички нас. И смятам, че един по-балансиран подход в търсенето на вина около корупционните схеми може да е много обещаващ.

Използвани източници

Тази разработка беше публикувана в Дневник на 27 март 2024 г.:

https://www.dnevnik.bg/analizi/2024/03/27/4606161_drugata_strana_na_korupciyata/

*Христо Пирински,
Граждани за България, 2024*